

בבית המשפט העליון

רע"פ 9727/05

רע"פ 9815/05

בפני :
כבוד הנשיאה ד' ביניש
כבוד השופט א' א' לוי
כבוד השופטת ע' ארבל

המבקש ברע"פ 9727/05
והמשיב ברע"פ 9815/05 :
ברנרד גליקסמן

נ ג ד

המשיבה ברע"פ 9727/05
והמבקשת ברע"פ 9815/05 :
מדינת ישראל

בקשות רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
בתל-אביב-יפו (סגנית הנשיא ד' ברלינר, והשופטים
ד' החדר, י' שייצר) מיום 1.9.2005 בע"פ 71573/04

תאריך הישיבה :
י"ד בתמוז התשס"ו (10.07.2006)

בשם המבקש ברע"פ 9727/05
והמשיב ברע"פ 9815/05 :
עו"ד שלמה יוספסון

בשם המשיבה ברע"פ 9727/05
והמבקשת ברע"פ 9815/05 :
עו"ד זיו אריאלי

פסק-דין

הנשיאה ד' ביניש:

1. לפנינו בקשות רשות ערעור של המדינה (להלן: המבקשת) ושל ברנרד גליקסמן (להלן: המשיב) על פסק-דין של בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (סגנית הנשיא ד' ברלינר והשופטים ז' המר וי' שיצר) מיום 1.9.05. בפסק-הדין דחה בית המשפט המחוזי את ערעורו של המשיב על הכרעת-הדין של בית משפט השלום בראשון לציון בת.פ. 3745/03 (השופט א' הימן), אך קיבל באופן חלקי את ערעורו על גזר-הדין. בקשתה של המדינה עניינה בסוגיית תשלום הפיצוי שנפסק לנפגעת לפי סעיף 77 לחוק העונשין התשל"ז-1977 (להלן: החוק), ואילו בקשתו של המשיב עניינה בהכרעת הדין וגזר-הדין גם יחד.

רקע עובדתי והשתלשלות ההליכים

2. נגד המשיב הוגש כתב אישום המייחס לו ביצוע עבירה של מעשה מגונה, לפי סעיפים 348 ו-345(א)(4) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק). על-פי עובדות כתב האישום, ביום 4.9.01 הגיעה המתלוננת לטיפול בהסרת שיער מפניה במרפאת "אמריקן לייזר", בה עבר המשיב כרופא מטפל. לפי הנטען, במהלך הטיפול שערך לה המשיב, בעת שעניינה היו מכוסות במשקפי פלדה מונעות קרינה ובעודה שוכבת על מיטת הטיפול, חשף המשיב את איבר מינו, קרב אותו לשפתיה ונגע בהן פעמיים, תוך שהוא מבקש ממנה להתקרב אליו.

המשיב כפר בעובדות כתב האישום, אולם לאחר שמיעת הראיות החליט בית משפט השלום להרשיעו בכל המיוחס לו, וגזר עליו עונש של 12 חודשי מאסר בפועל, 12 חודשי מאסר על-תנאי למשך 3 שנים, שלא יעבור עבירה שיש בה פגיעה בגוף האדם, ופיצוי לנפגעת העבירה בסך 50,000 ₪. בגזר-דינו הדגיש בית משפט השלום את חומרת המעשים בהם הורשע המשיב, ועמד על השפעתם הקשה על חייה של הנפגעת. כלשונו:

"בגזרי הדין כאן באה לידי ביטוי התגובה העונשית לכאבה וסבלה הרבים של המתלוננת. המעשה המחליא שעשה הנאשם במתלוננת, גרם להתרסקותה הנפשית.

המתלוננת נכנסה לטיפול במרפאה למען שיפור מראה פניה, ויצאה מהטיפול מרוסקת פנים. המתלוננת יצאה משם אדם אחר מזה שנכנס לטיפול."

ובהמשך:

"העולה מהתסקיר הוא תמונה עגומה וקשה של נערה שאיבדה אמון בזולת. נערה שכל נגיעה בה ואף נגיעה מקרית של בן משפחה, מכניסה אותה לחרדה. מהתסקיר עולה כי המתלוננת סובלת מתופעות פוסט-טראומטיות מובהקות, שבמרכזן חרדות עצומות ואובדן הטעם לחיים. המתלוננת הפכה מבחורה אופטימית בעלת גישה חיובית לחיים, לבחורה עצבנית, דיכאונית, מסתגרת ונוטה להתפרצויות זעם. כמו כן, עולה שבעקבות המקרה נזקקת המתלוננת לטיפול נפשי אינטנסיבי."

בית משפט השלום ראה לגזור על המשיב את העונש המפורט לעיל בהתחשבו בנסיבותיו האישיות של המשיב, ובהן הפגיעה הקשה בהמשך עיסוקו כרופא לאחר שנים ארוכות של לימודים והכשרה, וכן הפגיעה הכלכלית שנגרמה למשיב בעקבות פרסום כתב האישום שהוגש נגדו בתקשורת.

3. על הכרעת הדין וגזר-הדין של בית משפט השלום ערער המשיב לבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו. המשיב ערער, בין היתר, גם על רכיב הפיצוי לנפגעת העבירה שנפסק נגדו, אולם לא צרף את הנפגעת עצמה כצד לערעור. ביום 1.9.05 דחה בית המשפט קמא את ערעורו של המשיב על הרשעתו. לאחר שדן באריכות ובפירוט רב בכל טענותיו הרבות של המשיב, קבע בית המשפט קמא כי:

"המכלול, השתלבות הדברים זה בזה, לצד קביעות המהימנות המובהקות של בית המשפט קמא והעדר ראיה כלשהי העומדת בסתירה לממצאיו – מצביעים על כך שהתביעה עמדה בנטל המוטל עליה".

באשר לגזר-הדין סבר בית המשפט המחוזי כי יש ליתן משקל משמעותי יותר לכך שרישיונו של המערער עלול להישלל ו"עמו כל עולמו". בית המשפט קמא אף ציין כי "זהו עונש כבד במיוחד, למי שהשקיע שנות לימוד רבות, ונכשל באירוע בודד שארך שניות ספורות", ולכן החליט להעמיד את עונש המאסר שהוטל על המשיב על 9 חודשים בלבד. באשר לפיצוי שנפסק לטובת הנפגעת קבע בית המשפט קמא כי:

"הפיצוי בהליך פלילי נועד במידה רבה לחסוך את התביעה אזרחית ובכך להקל עם נפגעי עבירה. משבחה המתלוננת במסלול של הגשת תביעה אזרחית – אין מקום לכפילות בנושא זה".

על כן החליט בית המשפט קמא לבטל כליל את רכיב הפיצוי שנפסק לטובתה של קורבן העבירה. בשלב זה ביקש בא-כוח המדינה כי לכל הפחות לא תחויב הנפגעת להשיב כסף שכבר שולם לה, אולם בית המשפט קמא דחה את הבקשה וקבע כי "משהחלטנו כי הפיצוי יבוטל, הרי כל סכום ששילם המערער ושעדיין מופקד בידי בית המשפט יוחזר לידיו".

בקשת רשות הערעור של המשיב (רע"פ 9727/05)

4. כאמור לעיל, נגד פסק-דינו של בית המשפט קמא הגישו שני הצדדים בקשות לרשות ערעור. המשיב טען בבקשתו כי היה על בית המשפט קמא לזכותו מן העבירה שבה הורשע, ולחלופין לבטל את רכיב המאסר בפועל שהוטל עליו. בבקשתו וכן בדיון לפנינו טען בא-כוחו של המשיב טענות רבות המוכיחות, לטענתו, את חפותו של מרשו. בין היתר, טען כי המתלוננת דמינה את המעשים אותם ייחסה למשיב, בשל מצבה הנפשי הבעייתי; וכן שב וטען כי גרסתה של המתלוננת שקרית ואף אינה אפשרית מבחינה פיזית, נוכח גובה מיטת הטיפולים וממדי גופו של המשיב. בא-כוח המשיב טען עוד לסתירות ופירוכות שונות בעדותה של המתלוננת וניסה לקעקע את מהימנותה.

5. לאחר שבחנו את טענותיו של המשיב נגד הרשעתו בדין, לא מצאנו כי מעוררות הן שאלה שיש בה כדי להקים עילה למתן רשות ערעור. טענותיו של המשיב כולן מתייחסות להיבטים עובדתיים ולממצאי מהימנות של בית משפט השלום, אותם אימץ במלואם בית המשפט קמא. יתרה מכך, הטענות אותן מעלה המשיב בבקשת רשות הערעור הן אותן טענות ממש אשר העלה בפני בית המשפט המחוזי, ואשר כבר נידונו והוכרעו בידי שתי ערכאות. כידוע, הלכה היא כי רשות ערעור ניתנת אך במקרים חריגים, המעוררים שאלות משפטיות כלליות, החורגות מעניינם של הצדדים המתדיינים. חרף ניסיונו לטעון אחרת, אין עניינו של המבקש נופל לגדר מקרים אלה, המצדיקים ליבון בפני ערכאה שלישית. כאמור, בקשת המשיב עניינה בהתערבות בשאלות של עובדה ומהימנות, אשר נבחנו ונדחו זה מכבר, וזה מסוג העניינים להם ערכאת ערעור, ומקל וחומר ערכאת ערעור שנייה, לא תיעתר על נקלה (ע"פ 522/84

סביחאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מא(1)551, 555; ע"פ 7024/93 פלח נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(1)2, 20).

6. גם לגופו של עניין אין בטענותיו של המשיב ממש. בית משפט השלום קבע כי המתלוננת, אשר הייתה מהימנה עליו, מסרה עדות קוהרנטית, הגיונית ואמינה. בית המשפט המחוזי לא מצא כל עילה להתערב בקביעותיו של בית משפט השלום, ודחה הן את טענת המשיב לפיה מצבה הנפשי הקשה של המתלוננת גרם לה לדמיין את האירוע, והן את טענתו בדבר אי ההיתכנות הפיזית של המעשים. נוכח קביעות אלה, שכולן ממצאי עובדה, אין הבקשה מצביעה על עילה למתן רשות ערעור.

7. באשר לטענותיו של המבקש נגד חומרת העונש שנגזר עליו, הלכה היא כי התערבות במידת העונש שנגזר לא תיעשה אלא במקרים מיוחדים, בהם ברור כי העונש שנגזר חורג במידה משמעותית ובוטה מן הראוי (ראו, למשל, רע"פ 2153/07 עיאדה נ' מדינת ישראל (לא פורסם); רע"פ 1732/07 אלקלעי נ' מדינת ישראל (לא פורסם); רע"פ 1174/97 רפאלי נ' מדינת ישראל (לא פורסם)). בענייננו, לא רק שהעונש שנגזר על המבקש אינו חורג כלל לחומרה ממידת הענישה הראויה, אלא שהוא אף מקל עמו, לאחר שבית המשפט המחוזי מצא לנכון להפחיתו לנוכח נסיבותיו האישיות.

אשר על כן, דין בקשתו של המשיב להידחות.

בקשת רשות הערעור של המדינה (רע"פ 9815/05)

8. אשר לבקשת רשות הערעור שהגישה המדינה – בקשה זו עניינה אך ברכיב הפיצוי אשר פסק בית משפט השלום לנפגעת, ואשר בוטל בפסק-דינו של בית המשפט קמא. כאמור, בית המשפט קמא ביטל בפסק-דינו את הזכות לפיצוי שהוקנתה לנפגעת ואף הורה לה להשיב את חלק הפיצוי שכבר קיבלה. כל זאת, מבלי שזו צורפה כצד להליך ומבלי שהוענקה לה זכות טיעון כלשהי בעניין. בבקשתה טענה המדינה כי פסק-הדין של בית המשפט קמא בעניין זה מעורר שתי שאלות משפטיות: האחת, עניינה ביחס שבין זכות הנפגע לפיצוי בהליך הפלילי, לבין זכויותיו על-פי תביעה אזרחית תלויה ועומדת; והשנייה, עניינה בזכות הטיעון של הנפגע כאשר בית המשפט פוגע בזכות שכבר הוקנתה לו.

9. ביחס לשאלה הראשונה טענה המדינה, כי שגה בית המשפט קמא בקובעו כי יש לבטל את הפיצוי שנפסק לטובת הנפגעת מהטעם כי זו הגישה תובענה אזרחית נגד המשיב. המדינה ביקשה להדגיש כי אינה חולקת על כך שהוראת סעיף 77 לחוק נועדה בראש ובראשונה לאפשר לנפגע לקבל פיצוי, ולו חלקי, על הפגיעה בו, מבלי להיזקק למסלול הארוך והקשה של הגשת תובענה אזרחית. עם זאת, טענה, כי מטרה זו אינה המטרה היחידה של הסעיף, וכי על כן המחוקק לא הגביל ולא התנה את הסמכות למתן פיצוי לנפגע לפי סעיף 77 לחוק, ולא קבע כי נפגע אשר הגיש תביעת פיצויים אינו זכאי לפיצוי במסגרת ההליך הפלילי. בהקשר זה הדגישה המדינה, כי אין להתנות זכות מהותית החקוקה בספר החוקים בתנאי טכני או פרוצדוראלי שאינו נזכר בחוק. כן טענה כי הקביעה לפיה עצם הגשתה של תביעה אזרחית שוללת כל זכות לפיצוי במסגרת ההליך הפלילי - ללא בירור לגבי השלב בו היא מצויה, סעדי ביניים, מצבו הכלכלי של הנפגע וצרכיו המידיים, ושאר נסיבות העניין - מהווה שגיאה קשה.

10. באשר לזכות הטיעון המוקנית לנפגע העבירה טענה המדינה, כי אל לה לרשות - ועל אחת כמה וכמה כשמדובר בבית המשפט - לפגוע בזכות מבלי לשמוע קודם לכן את הנפגע. לחיזוק טענתה ציינה המדינה כי אף ההלכה הפסוקה קובעת כי נאשם המבקש לערער על חיוב בפיצוי למתלונן חייב לצרפו כצד להליך הערעור. בענייננו, כך נטען, הנפגעת לא צורפה כצד להליך, ועל כן טעה בית המשפט קמא טעות מובהקת בבטלו את הפיצוי שנפסק לטובתה. לבסוף, ציינה המדינה כי לטעמה לא עמד בית המשפט קמא על היתרונות הרבים של השימוש בסעיף 77 לחוק, ועל חשיבותו הרבה.

לאחר שעיינו בבקשות ושמענו את טיעוני הצדדים החלטנו לדון בערעורה של המדינה על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי לגופו, ודנו בבקשתה כבערעור.

דיון

11. בקשת רשות הערעור של המדינה עניינה בפרשנותה וביישומה של הוראת סעיף 77 לחוק. הוראה זו קובעת כדלהלן:

”פיצוי

77. (א) הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן, לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 228,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו.

(ב) קביעת הפיצויים לפי סעיף זה תהא לפי ערך הנזק או הסבל שנגרמו, ביום ביצוע העבירה או ביום מתן ההחלטה על הפיצויים, הכל לפי הגדול יותר.

(ג) לענין גביה, דין פיצויים לפי סעיף זה כדין קנס; סכום ששולם או נגבה על חשבון קנס שיש בצדו חובת פיצויים, ייזקף תחילה על חשבון הפיצויים.

שאלת מהותו של הפיצוי הנפסק לפי סעיף 77 הנ”ל אינה שאלה פשוטה כלל ועיקר, ודומה כי מכלול היבטיה המורכבים של שאלה זו אינם טעונים הכרעה בערעור שלפנינו. בית משפט זה כבר נדרש לא אחת לפרשנותו של הסעיף, ועמד על מהותו ועל מטרותיו. ברע”פ 2976/01 אסף נ’ מדינת ישראל, פ”ד נו(3) 418 (2002) (להלן: פרשת אסף) דן בית המשפט בהרחבה באפיוניו של סעיף 77 לחוק, ובייחוד בשאלה האם מדובר בהוראת-חוק שטיבה עונשי או אזרחי. בעניין אחרון זה נתגלעה מחלוקת בין השופטת נאור, אשר סברה כי מדובר בהוראת-חוק עונשית על-פי טיבה, לבין השופטים חשין וריבלין, אשר ראו בה הוראה אזרחית בעיקרה. בהחלטות ובפסקי דין נוספים שניתנו לאחר פרשת אסף, שב בית משפט זה ואימץ את הגישה לפיה הליך הפיצוי למתלונן לפי סעיף 77 לחוק הינו הליך בעל מאפיינים אזרחיים מובהקים, אשר השיקולים לגביו הם אלה הנוהגים בהליכים אזרחיים אחרים (ראו, למשל: ע”פ 8457/06 אוהיון נ’ מדינת ישראל (טרם פורסם, 13.12.2006); ע”פ 1154/07 מדינת ישראל נ’ פלוני (טרם פורסם, 19.4.2007); ע”פ 8452/06 יונדב נ’ מדינת ישראל (טרם פורסם, 19.11.2006) (להלן: עניין יונדב); ע”פ 2589/05 מקייבסקי נ’ מדינת ישראל (לא פורסם, 15.11.2005) (להלן: עניין מקייבסקי)). לצורך ההליך שלפנינו איני רואה לשוב ולהרחיב בסוגיה זו, שכן השאלה שלפנינו מצומצמת יותר.

12. אציין תחילה, כי במחלוקת שנפלה בין חבריי בפרשת אסף קרובה גישתי לגישתם העקרונית של השופטים חשין וריבלין. המושגים ”נזק”, ”סבל”, ”ערך”, ”פיצוי” – מושגים מן המשפט האזרחי הם, אשר קובעים, בתוככי חוק העונשין, עילה אזרחית המזכה נפגע בפיצויים. ואכן, תכליתו המיידית של הפיצוי הקבוע בסעיף 77 לחוק – העולה בבירור מלשון הסעיף – הינה פיצוי הנפגע בגין מעשה עבירה שגרם לו

נזק או סבל, פיצוי שמהותו בדין האזרחי. הוראת החוק קובעת במפורש כי הפיצוי הינו בגין "הנזק או הסבל שנגרמו" לנפגע, וכי קביעת הפיצוי תיעשה לפי "ערך הנזק או הסבל שנגרמו". עולה, אפוא, מכך, כי חיוב הנאשם בתשלום לנפגע אינו מהווה "עונש" בגין עצם ביצועה של עבירה, אלא "פיצוי" אזרחי במהותו, בגין הנזק שנגרם לנפגע עקב מעשה העבירה.

13. על אף האמור, הקביעה כי מדובר בהליך "אזרחי" על-פי טיבו אינה כה פשוטה, והתשובה לה אינה חדה וברורה. שילוב הוראת הפיצוי בתוככי חוק העונשין מוסיף לה גם היבטים שונים בעלי פן עונשי-חברתי. על כן, מתבקשת המסקנה כי עניין לנו בהוראת חוק מורכבת, המשלבת מאפיינים אזרחיים יחד עם מאפיינים עונשיים, תכליות אזרחיות יחד עם תכליות מן התחום הפלילי. מורכבות זו אינה מאפשרת לקבוע באופן חד ומוחלט כי מדובר בהוראה "אזרחית" מובהקת, המעוגנת כולה בדין האזרחי, וכי הכללים החלים עליה נגזרים מתחום דיני הנזיקין בלבד. הרכיב האזרחי הוא ללא ספק הרכיב הדומיננטי באופיים של הפיצויים לטובת נפגע עבירה, אך אין להתעלם מכך שבאופן טבעי, הפיצוי הקבוע בסעיף 77 לחוק מושפע גם מסביבתו הפלילית, ודבקות בו נורמות ותכליות מן התחום הפלילי (ראו פרשת אסף, בעמ' 465). כך, למשל, יש בחיובו של הנאשם בפיצוי הנפגע יסוד של היטהרות לנאשם העשוי לתרום לשיקומו, וכן יש בכך משום שילוב נפגע העבירה כמשתתף בהליך הפלילי, מתוך ראייה כי הטבת נזקו הינה חלק חשוב בתהליך הענישה ובהפנמת נורמות ההתנהגות הראויות.

14. בנוסף, הוראות החוק עצמן משלבות היבטים פליליים ואזרחיים גם יחד, בקובען כי בערעור על גובה הפיצויים גובר אופיים האזרחי, והמערער נדרש לפעול כבערעור אזרחי לכל דבר ועניין (סעיף 78 לחוק); ואילו לשם גבייתם של הפיצויים, כמוהם כקנס עונשי (סעיף 77(ג) לחוק). מדובר, אם כן, בהוראת-חוק מיוחדת, בעלת סממנים מעורבים המשתלבים בעקרונות ובתכליות מתחום המשפט הפלילי, אך ליבם נטוע בפיצוי האזרחי. סממנים מעורבים אלה משלימים זה את זה. בפרשנותו וביישומו של סעיף 77 לחוק יש לתת את הדעת למורכבות זו, כאשר לעיתים יגברו ההיבטים הראשונים ולעיתים האחרונים, בהתאם להקשר ולנסיבות הקונקרטיות של העניין הטעון הכרעה. השופט ריבלין, אשר הצטרף לפסק-דינו של השופט חשין בפרשת אסף, ציין בהקשר זה כי:

"גם אני סבור כי, בעיקרה, זוהי תרופה אזרחית, אולם לשיטתי, אין צורך בסיווג חד-משמעי של הסעד המתואר בסעיף 77. אופיו עשוי להשתנות על פי ההקשר בו הוא מיושם. לעניין גבייתם של הפיצויים שנפסקו – דינם כדין קנס. לעניין הערעור על פסיקתם – דינו של זה כדין ערעור בתובענה אזרחית. ואכן גם שני חברי מצינים כי יש בה, בתרופה זו, גם מזה וגם מזה... הסממנים המתחרים האלה, הטבועים בסעד שבמחלוקת, יקנו שליטה – אלה או אלה – על פי ההקשר והתכלית הכרוכים ביישומם. בענייננו, בין אם נדגיש את הצד האזרחי שבסעד הזה ובין אם נפנה להקשר העונשי שבו – אין התוצאה צריכה להשתנות." (בעמ' 477-478 לפסק-הדין).

15. בעניין שלפנינו, סיווג אופיים של הפיצויים לפי סעיף 77 לחוק אינו חיוני לשם הכרעה במחלוקת. דווקא ההכרה במגוון תכליותיו של הסעיף, אשר משולבים בו הן מאפיינים אזרחיים והן פליליים, חיונית לענייננו, ומשפיעה על פרשנות הסעיף ועל אופן יישומו הראוי בשתי הסוגיות אותן הביאה המדינה לפתחנו. אולם בטרם נפנה לדון בהשפעת אופייה של הוראת סעיף 77 לחוק על השאלות הטעונות הכרעה, נציין כי על אף המחלוקת שהתגלעה בפרשת אסף ביחס לאופיו של סעד הפיצויים הקבוע בו, הסכימו שלושת השופטים כי ראוי לעודד את השימוש בהוראת סעיף 77 ככל הניתן. השופט חשין ציין זאת מפורשות בפסק-דינו, ולדבריו אלה הצטרפה אף השופטת נאור:

"אכן, ראויים הם הקורבנות והנפגעים כי בית המשפט יהיה להם לעזר, שהרי בית-משפט אם ואב ואפוטרופוס היה להם. וברוח זו של עידוד נאמר אנו, שראוי אף לנו כי נפרש את הוראת סעיף 77 לחוק העונשין בליברליות. ראויים הם הנפגעים וקורבנות העבירות כי נעשה כן" (בעמ' 476 לפסק-הדין).

ניכר, כי נקודת המוצא המשותפת לכל הינה, כי בין אם מדובר בהוראה עונשית על-פי טיבה ובין אם בהוראה אזרחית עסקינן, הרי שנועדה היא, בראש ובראשונה, לסייע לקורבנות העבירה, ולהקל עליהם את מסלול שיקומם. על כן, בבואנו לפרש וליישם את הוראת סעיף 77 לחוק, תאיר גם תכלית זו את דרכנו השיפוטית.

16. נפנה, אפוא, לדון בשאלה הראשונה שהוצבה לפתחנו, והיא סוגיית זכות הטיעון של נפגע בעת שבית המשפט שוקל פגיעה בזכות שהוקנתה לו לפי סעיף 77 לחוק. בענייננו, כאמור, הטיל בית משפט השלום על המשיב פיצוי בסך 50,000 ₪

לטובת הנפגעת, לאחר שמצא כי המעשה אשר ביצע בה המשיב גרם לה, בין היתר, לאבדן אמון בזולת, לחרדות עצומות ולאבדן הטעם לחיים. כן ציין כי היא נזקקת מאז אותו מקרה לטיפול נפשי אינטנסיבי. בית המשפט המחוזי החליט לבטל את הפיצוי הנ"ל מבלי ששמע את הנפגעת ובלא לצרפה כצד להליך הערעור. ייאמר מיד, כי בעניין אחרון זה מקובלת עלינו עמדת המדינה, לפיה שגה בית המשפט קמא בשוללו מנפגעת העבירה את הפיצוי שנפסק לטובתה, מבלי שצורפה כצד להליך, מבלי ליתן לה הזדמנות להשמיע טענותיה. עמדה זו נגזרת מההיבטים האזרחיים של סעיף 77 לחוק; מתכליתו לסייע לנפגע העבירה; מלשון סעיף 78 לחוק, הקובעת כי לצורך ערעור על החיוב בפיצוי צריך הנפגע ממעשה העבירה, אשר לטובתו נפסק הפיצוי, להיות משיב לערעור; מהכללים היסודיים הנוגעים לזכות השימוע בטרם פגיעה בזכות; עמדה זו אף משקפת את ההלכה הפסוקה בעניין זה. בית משפט זה כבר קבע פעמים רבות כי על-מנת לערער על פיצוי לפי סעיף 77 לחוק יש לצרף להליך את הנפגע שלטובתו נפסקו הפיצויים (ראו, למשל, ע"פ 5225/03 חבאס נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(2) 25 (2003); ע"פ 169/89 חטיב נ' מדינת ישראל, פ"ד מג(2) 549 (1989); ע"פ 3818/99 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(3) 721 (2001)). בעניין יונדב קבע בית המשפט כי אי צירוף המתלונן כמשיב לבקשה לעיכוב ביצוע תשלום הפיצוי שנפסק לטובתו, די בו לשם דחיית הבקשה, ואף ציין כי חובת צירופו של המתלונן להליך נגזרת ממאפייניו האזרחיים של הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק (וראו גם: עניין מקייבסקי; ע"פ 5701/06 פלוני נ' פלונית (טרם פורסם, 6.8.2006)). בע"פ 5636/98 נחום נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 13.9.2001) התייחס לכך בית המשפט מפורשות, בקובעו כי:

"משתמע מהוראות סעיף זה, כי המשיב, לצורך בקשה לדחיית ביצוע של התשלום האמור, צריך להיות הזוכה בסכום. המבקש לא צירף את הזוכה כמשיב לבקשתו וזהו נימוק מספיק כדי לדחות את הבקשה על הסף."

(וראו גם: ע"פ 7033/04 יאיר נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 11.9.2006) (להלן: עניין יאיר); ע"פ 10432/05 פלוני נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 18.6.2007); ע"פ 10221/06 ג'ורן נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 11.6.2007)).

17. כך גם בענייננו אנו. בערעורו של המשיב על חיובו בתשלום פיצויים לנפגעת, היה עליו לצרפה כמשיבה לערעור. משלא עשה כן, אין מנוס מהמסקנה כי טעה בית המשפט קמא בדונו בטענה ובהיענותו לה, וכל זאת מבלי לרפא את הפגם האמור ומבלי לאפשר לנפגעת להגן על עניינה. ביטול החיוב בפיצויים לטובת הנפגעת בנסיבות אלה,

מנוגד לעיקרון יסודי בשיטתנו לעניין זכות השימוע ואינו עולה בקנה אחד עם התכליות של סעיף 77 לחוק - הן אלו האזרחיות על-פי טיבן והן אלו העונשיות-חברתיות. בנסיבות אלה, די היה בטעם זה כדי לקבל את ערעור המדינה ולבטל את החלטת בית המשפט קמא.

18. כאמור, יכולים היינו להסתפק בנימוק הדיוני ולקבל את הערעור אך משום אי צירופה של המתלוננת כמשיבה בערעור. אך בכך לא סגי, וראוי כי ניתן דעתנו גם לטענתה הנוספת של המדינה, לפיה שגה בית המשפט קמא בהחליטו לבטל את הפיצויים שנפסקו לטובת הנפגעת נוכח הגשתה של תביעה אזרחית על-ידה. בית המשפט קמא יצא מנקודת ההנחה שתכלית הפיצוי לפי סעיף 77 הנה "לחסוך" מנפגע העבירה את הצורך בהגשתה של תביעה אזרחית, על כל הכרוך בה, ומשהחליטה הנפגעת לנקוט בהליך אזרחי, הרי שאין עוד טעם בפסיקת פיצויים לטובתה לפי סעיף 77 לחוק, ויש לבטלם על-מנת למנוע כפל פיצוי. לדעה זו מתקשה אני להצטרף. גם אם אופיו הדומיננטי של הפיצוי לפי סעיף 77 הנו אזרחי במהותו – וכאמור לעיל, זו אכן גישתי – הרי אין בכך כדי לשלול את הפעלת סמכות הפיצוי רק מאחר שהוגשה על-ידי הנפגע תביעה אזרחית. עמדה זו נשענת על שני נימוקים מרכזיים.

19. הנימוק האחד עניינו במגוון תכליותיו של סעיף 77 לחוק. כאמור לעיל, מאפייניה ותכליותיה של תרופת הפיצוי הקבועה בסעיף 77 לחוק הם מגוונים, ואינם מייתרים בהכרח את הצורך בהגשת תביעה אזרחית על-ידי נפגע העבירה. לסמכות הפיצוי לפי סעיף 77 תכליות חשובות נוספות, ובהן: מתן סעד מידי לנפגע מבלי שייאלץ להמתין עד לסיומם של ההליכים האזרחיים בעניינו, אשר עלולים להתמשך על-פני שנים ארוכות; הכרה חברתית בסבלו של הנפגע ושיתופו, במידת מה, בהליך הפלילי המתנהל נגד תוקפו; ואף קיים בו יסוד של היטהרות לעברייני עצמו, שכן חיובו בפיצוי לטובת קורבנו עשוי לתרום לשיקומו (ראו פרשת אסף, בעמ' 465). תכלית נוספת אותה משרת הדיון בפיצוי האזרחי לנפגע אגב הכרעת הדין בנושא הפלילי, הינה העלאת מעמדו של קורבן העבירה בהליך הפלילי, כחלק מהמגמה ההולכת ומתעצמת בעת האחרונה לשלבו בהליך הפלילי ולהכיר בזכויותיו במסגרתו. כך, למשל, מכיר חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001 במעמדו של נפגע העבירה כמי שזכאי למידע, ולעיתים להבעת דעה, בפני גורמי התביעה. כן קובע החוק את זכותו של הנפגע להצהיר על כל נזק שנגרם לו כתוצאה מהעבירה, הצהרה המובאת בפני בית המשפט במסגרת הראיות לקביעת העונש. מגמה זו מדגישה את מורכבות מטרותיו של ההליך

הפלילי, אשר נועד לשמור ולהגן לא רק על זכויותיו של הנאשם, אלא גם על אלו של הקורבן. ובלשונה של השופטת נאור בפרשת אסף:

"לפי התפיסה הרווחת היום אין לראות עוד את עניינו של הנפגע כעניין שהשתרבו לתוך ההליך הפלילי מטעמי נוחות ויעילות רק כדי להקל על הקורבן להיפרע מהפוגע ולמנוע כפל הליכים. ההליך הפלילי המגן על זכויות הפרט-הנאשם מגן גם על זכויותיו של הפרט-הנפגע." (בעמ' 439 לפסק-הדין).

בת.פ. (שלום - ירושלים) 3034/91 מדינת ישראל נ' ת-19 חברה לשיוק בע"מ (לא פורסם, 30.4.1996) התייחסה לכך אף השופטת פרוקצ'יה, בקובעה כי:

"אין סמכות זו שוללת או מייתרת את התביעה האזרחית העשויה לעמוד לניזוק, אלא עניינה לשלב את קורבן העבירה כגורם בהליך הפלילי מתוך ראיה כי הטבת נזקו – ולו באופן חלקי – היא חוליה חשובה ולעיתים הכרחית בתהליך הענישה הראויה והדגשת נורמות ההתנהגות הראויות. אמצעי זה בא להדגיש כי ההליך הפלילי אינו הליך המוגבל רק ליחסים שבין הנאשם לבין הציבור, אלא יש לו השלכה ישירה גם לגורלו של קורבן העבירה ונזקו של הפרט ניצב גם הוא כשיקול במסגרתו."

בהמשך הדברים אף ציינה השופטת פרוקצ'יה כי שאלת היקף הזכויות לפיצוי ראויה לבירור נפרד על כל השלכותיה, והדגישה כי הגבילה את פסיקתה לפיצוי חלקי, על חשבון הפיצוי הראוי על-פי הדין האזרחי. כך גם בענייננו אנו. בפוסקו פיצוי לנפגעת העבירה מכוח סעיף 77 לחוק לא התיימר בית משפט השלום למצות את מלוא הזכויות העומדות לה לפי הדין האזרחי. על כן, הייתה פתוחה בפניה גם הדרך להגשת תביעה אזרחית, בה יתבררו מלוא זכויותיה. פרשנות אחרת של סעיף 77 לחוק, המונעת שימוש בו ככל שמוגשת על-ידי הנפגע גם תביעה אזרחית נגד מי שפגע בו, הינה פרשנות הפוגעת בזכויותיו של נפגע העבירה ועלולה לסכל את מטרות הסעיף.

20. יתרה מכך, פרשנותו המצמצמת של בית המשפט המחוזי לסעיף 77 לחוק אף אינה עולה בקנה אחד עם התכלית שראה נגד ענינו בית המשפט המחוזי, והיא הצורך במניעת כפל הליכים. זאת, מאחר ואחת התוצאות האפשריות של פרשנות זו, לפיה הגשת תביעה אזרחית על-ידי נפגע העבירה שוללת את זכותו לפיצוי לפי סעיף 77 לחוק, הינה מתן תמריץ לנפגע העבירה להמתין עם הגשת תובענתו האזרחית עד לאחר

הפיכת פסק-הדין הפלילי נגד מי שפגע בו לחלוט. בשלב זה יוכל הנפגע להגיש תביעה אזרחית מבלי שיסתכן בפגיעה בזכויות שהוקנו לו בהליך הפלילי, ובכך הסיטואציה של כפל הליכים אינה נמנעת, אלא רק נדחית בזמן מה. פרשנות זו אף מנוגדת למגמה שהתפתחה בפסיקתנו, לעודד את יישומו של סעיף 77 לחוק העונשין, בין היתר, בהתחשב בשינוי שחל במעמדם של נפגעי עבירה ומתוך הכרה בזכותם לקבלת פיצוי על הנזקים השונים - הרכושיים, הגופניים והנפשיים - שנגרמו להם (ראו: עניין יאיר; ע"פ 7895/04 פלוני נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 2.8.2006)). כדברי בית המשפט בפרשת אסף הנ"ל: "אכן, ראויים הם הקורבנות והנפגעים כי בית המשפט יהיה להם לעזר" (בעמ' 476 לפסק-הדין). כך ראוי, וכך גם מתבקש מתכליותיו המגוונות של סעיף 77 לחוק, עליהן עמדנו בפירוט עד כה. תכליות אלה מחייבות ליתן פרשנות מרחיבה לסעיף 77 לחוק בענייננו, ולאפשר את יישומו גם מקום בו הוגשה תביעה אזרחית נפרדת על-ידי קרבן העבירה.

21. הנימוק הנוסף התומך בכך שעצם הגשתה של תביעה אזרחית אינו שולל פסיקת פיצויים לפי סעיף 77 לחוק, נובע מהגבלתו של פיצוי זה לרמת פיצוי מסוימת. הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק הינו פיצוי מוגבל, הכפוף לתקרה הקבועה בחוק שאין לחרוג ממנה; על כן אין הפיצוי ממצה בהכרח את הסעדים האזרחיים אשר ייתכן והנפגע זכאי להם. ולא בכדי – הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק הינו פיצוי המותאם להליך הפלילי שבמסגרתו הוא ניתן; מדובר בפיצוי שאינו מחייב הליך של הוכחת נזק, ואשר נפסק בהתאם להתרשמותו והערכתו של בית המשפט, בדרך כלל על-פי נתונים המובאים בפניו שלא על דרך ההוכחה המקובלת בהליך האזרחי. כך למשל, קבע בית משפט זה בע"פ 5761/05 מג'דלאוי נ' מדינת ישראל ואח' (טרם פורסם, 24.7.2006):

"למצער החל מתשמ"ח עמדה איפוא התקרה על סכום נכבד למדי, שהמחוקק ראהו כמתאים להכרעה בתיק הפלילי בלא ניהולו של משפט אזרחי, אך לא כזה שימצה את האפשרויות האזרחיות אם יחליט הקרבן לפעול במסלולן."

ובהמשך:

"צדק בא-כוח המשפחה בציינו, כי בהליך אזרחי "רגיל" אילו ננקט (ושערי משפט אינם נעולים, מבלי להידרש לשאלת מעשיותה של תביעה) יכלו להיפסק סכומים גבוהים בהרבה כשבאבדן חיים צעירים עסקינן; וכמובן איני קובע מסמרות, והדבר מסור למשפחה."

בע"פ 11178/04 פלוני נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 1.9.2005) אף הודגש כי הפיצוי הנפסק לנפגע העבירה לפי סעיף 77 הינו פיצוי סמלי בלבד, אשר אינו מהווה "פיצוי ממשי". הוזה אומר, הפיצוי שנפסק לפי סעיף 77 לחוק אינו ממצה את הסעדים האזרחיים העשויים לעמוד לנפגע, ופנייתו לערכאות אזרחיות לשם מימוש זכויותיו אינה יכולה לעמוד לו לרועץ.

22. לפני סיום נעיר עוד, כי שאלה נפרדת היא האם קיימת אפשרות שעקב פסיקת הפיצויים לפי סעיף 77 הנ"ל יזכה הנפגע לכפל פיצוי בגין הנזק שנגרם לו, אם וכאשר יידון עניינו בתביעת נזיקין אזרחית נפרדת. כאמור, הפיצוי הנפסק לפי סעיף 77 לחוק מושתת על יסודות שהם ממאפייניו האזרחיים של סעיף זה, המיועד לפצות את הנפגע על נזק או סבל שנגרמו לו, על-פי "ערך" הנזק או הסבל. יש להניח, כי היבט אזרחי זה של הפיצוי תומך בכך שבעת חישוב מלוא הפיצויים להם זכאי הנפגע, יילקחו בחשבון גם הסכומים אשר נפסקו לטובתו במסגרת ההליך הפלילי. שאלה לעצמה היא אם תכליותיו העונשיות והחברתיות של סעיף 77 לחוק יש בהן כדי להשפיע על הגדלת הפיצוי. יש להניח, שאם אמנם יבחר הנפגע לנהל הליך אזרחי על-מנת להיפרע ממי שפשע נגדו, ינוכה מהפיצוי שייפסק לו בהליך האזרחי הסכום שנפסק לטובתו על-פי סעיף 77 לחוק. בית משפט זה כבר עמד על כך ברע"פ 228/05 יאגודיב נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(4) 518 (2005), 524, בקובעו כי:

"אם מי שנפסק לטובתו פיצוי לפי סעיף 77 תובע את
נזקיו לאחר מכן בהליך אזרחי, יש לנכות מן הפיצוי
שייפסק לו בהליך האזרחי את הפיצוי שניתן על פי סעיף
77".

23. שאלת היחס בין סכום הפיצוי שנפסק בהליך הפלילי לבין הסכום שייפסק בהליך האזרחי הינה אכן שאלה מורכבת, נוכח ההיבט העונשי שיש בפיצויים הנפסקים בהליך הפלילי, אשר אינם נמדדים על-פי אמות המידה הנזיקיות בלבד (ראו לעניין זה ע"פ 10996/03 נרקיס נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, 27.11.2006). מורכבות זו מתחדדת נוכח קיומן של אפשרויות שונות ומגוונות ביחס לפסיקת הפיצויים במסגרת הליך פלילי וניהול הליך אזרחי נפרד. כך, למשל, עשוי סכום הפיצוי הנפסק בהליך האזרחי להיות גבוה או אף נמוך מהסכום שנפסק בהליך הפלילי, וייתכן שלא ייפסק פיצוי כלל. מצבים אלה, המעוררים את שאלת היחס בין הפיצוי הנפסק במסגרת ההליך הפלילי לזה הנפסק במסגרת הליך אזרחי באותו עניין ביתר שאת, אפשריים נוכח העילות השונות ודרכי ההוכחה השונות החלות בהליכים אזרחיים ופליליים. עם זאת, שאלות אלה אינן

טעונות הכרעה בהליך שלפנינו, ויש להותירן לשעתן ולנסיבותיהן. ככלל, ניתן לקבוע כי את השאלה אם יש לנכות מן הפיצוי שנפסק בהליך האזרחי את הסכום שנפסק בהליך הפלילי, יש להשאיר לערכאה הדנה בתביעת הפיצויים האזרחית. כך גם בענייננו: ככל שאכן תתברר התביעה האזרחית אותה הגישה הנפגעת נגד המשיב עד תומה, וככל שייפסקו במסגרתה פיצויים לטובתה, ניתן יהיה לבחון, במסגרת ההליך האזרחי, אם יש לנכות מסכום הפיצויים שנפסקו לטובתה בהליך האזרחי את סכום הפיצויים אשר כבר נפסק לטובתה מכוח סעיף 77 לחוק. מכל מקום, יהיו אשר יהיו קביעותיו של בית המשפט שידון בתביעה האזרחית, הפיצויים שנפסקו בהליך הפלילי מכוח סעיף 77 לחוק יעמדו על מכונם.

24. אשר על כן, ראינו לקבל את ערעורה של המדינה ולהשיב על כנו את פסק-דינו של בית משפט השלום ביחס לפיצוי שהוטל על המשיב לשלם לנפגעת. כאמור לעיל, בקשת רשות הערעור של המשיב נדחתה, ועמה מתבטל עיכוב הביצוע של עונש המאסר שהוטל עליו. המערער יתייצב, אפוא, לריצוי עונשו במזכירות בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, ביום כ"ה בתשרי תשס"ח (7.10.2007), עד לשעה 11:00.

ה נ ש י א ה

השופט א' א' לוי:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת ע' ארבל:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק-דינה של הנשיאה ד' ביניש.

ניתן היום, כ"ד באב התשס"ז (08.08.2007).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ה נ ש י א ה